

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра філософії та культурології

07-05-263М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійного вивчення навчальної
дисципліни **«Філософія науки та професійна етика»** для
здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня
підготовки (доктор філософії (PhD) за спеціальністю 051
«Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з
якості ННІЕМ
Протокол № 5 від 24.01.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до практичних занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Філософія науки та професійна етика» для здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня підготовки (доктор філософії (PhD) за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Наконечна О. П. – Рівне : НУВГП, 2025. – 24 с.

Укладач: Наконечна О. П., д.філос.н., професор кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: Шадюк Т. А., к.філос.н., доцент, завідувачка кафедри філософії та культурології НУВГП.

Керівник групи забезпечення
спеціальності 051 «Економіка»
професор.

Савіна Н. Б., д.е.н.,
професор.

Попередня версія методичних вказівок 07-05-261М
<http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/32521>

© О. П. Наконечна 2025
© НУВГП, 2025

Зміст

Вступ.....	3
1. Структура навчальної дисципліни.....	4
2. Плани семінарських занять.....	7
3. Рекомендована література.....	15
4. Підсумкові запитання до дисципліни.....	20
5. Методи оцінювання знань.....	22
6. Розподіл балів, що отримують здобувачі.....	23

ВСТУП

Метою викладання дисципліни «Філософія науки та професійна етика»: є сприяти розумінню ролі наукової діяльності у сучасному суспільстві, етичному осмисленню наслідків впливу науки, техніки та технології на навколишнє середовище та стан культури через ознайомлення здобувачів із основними концепціями філософії науки та етичними принципами наукової і професійної діяльності; сформувати етичні компетенції, необхідні для відповідальної професійної діяльності та суспільного життя, практики.

Основним завданням є: оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

В результаті освоєння дисципліни здобувачі **зможуть:**

1. Аналізувати ключові концепції філософії науки.
2. Застосовувати основи наукової методології у своїй діяльності.
3. Діяти на основі принципів академічної доброчесності.
4. Вирізняти особливості етичних проблем в професійній практиці.
5. Формулювати й обґрунтовувати етичні рішення у складних ситуаціях.

Тексти лекцій, першоджерела, теми для есе, список літератури для засвоєння дисципліни можна знайти на навчальній

платформі

Moodle:

<https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.

Теми спрямовані на інтерактивну взаємодію здобувачів, розвиток їхнього критичного мислення та аналіз реальних етичних ситуацій. Тому в процесі вивчення курсу важливо поєднувати індивідуальну (оволодіння понятійно-категоріальним апаратом, змістом основних проблем дисципліни, опрацювання рекомендованих перешоджерел і використання їх в аргументуванні власної позиції та розкритті проблемних питань, якісна і самостійна підготовка презентаційного виступу) і колективну роботу (дискусії, кейс-стаді, аналіз етичних дилем, розробка проєктів тощо).

Змістовному розкриттю питань дисципліни, розвитку навичок здобувачів до науково-дослідної діяльності, до осмислення практичних аспектів вивчення теоретичного матеріалу сприяє написання есе за заданими проблемами і їх представлення в процесі обговорення конкретних тем курсу.

1. Структура навчальної дисципліни

Денна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1. Основи філософії науки			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	2	2	7
Тема 2. Виникнення науки та основні періоди її розвитку	2	2	8

Тема 3 Структура і динаміка наукового знання і пізнання	2	2	7
Тема 4 Методологія наукового дослідження	2	2	7
Модуль 2. Професійна етика та етика науки			
Тема 5. Етика як філософська та наукова дисципліна	1	2	8
Тема 6 Професійна етика та її основні принципи	1	2	8
Тема 7 Прикладні проблеми етики науки	2	2	7
Тема 8 Професійна етика у контексті актуальних проблем сучасності	2	2	8
Всього	14	16	60

Заочна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Модуль 1			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	1	-	10
Тема 2. Виникнення науки та основні періоди її розвитку	-	1	11
Тема 3 Структура і динаміка наукового знання і пізнання	-	-	11
Тема 4 Методологія наукового дослідження	-	1	10
Модуль 2			
Тема 5 Етика як філософська та наукова дисципліна	-	1	10
Тема 6 Професійна	-	-	10

етика та її основні принципи			
Тема 7 Прикладні проблеми етики науки	-	1	11
Тема 8 Професійна етика у контексті актуальних проблем сучасності	1	-	11
Всього	2	4	84

2. Плани семінарських занять

ТЕМА 1. Філософія і наука в системі культури

Основні поняття і категорії: світогляд, картина світу, філософія, наука, епістемний і софійний типи філософування, філософія науки, види пізнання, знання, мудрість, гносеологія, епістемологія.

План

1. Філософія як спосіб духовно-практичного осягнення світу.
2. Наука і філософія: історичний та сутнісний взаємозв'язок.
3. Філософія науки: предмет, проблематика та завдання.

Контрольні та творчі питання

1. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
2. Що таке наука та які її особливості?
3. Яке місце займає наука в системі культури?
4. Яке існує співвідношення філософії і науки?
5. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства.
6. Що таке картина світу за Д. Холтоном? Як пов'язані між собою різні картини світу?

7. Як Ви розумієте вислів М. Полані «Будь-яка спроба повністю виключити людську перспективу з нашої картини світу неминуче веде до нісенітності»?
8. Що таке філософія науки? Які етапи її становлення?

Література: 6, 17, 18, 21, 22, 24, 29.

Першоджерела: 3, 7, 10, 13, 19, 23.

ТЕМА 2. Виникнення науки та основні періоди її розвитку.

Основні поняття і категорії: генеза науки, періодизація історії науки, переднаука, наука у власному розумінні, натурфілософія, класичне природознавство, метафізика, некласична наука, екстерналізм, інтерналізм, кумулятивність, наукова революція.

План

1. Генеза науки та проблема періодизації її історії.
2. Формування науки як сфери професійної діяльності.
3. Постнекласична наука та її основні особливості і риси.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.
2. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?
3. Розкрийте становлення перших форм теоретичного освоєння дійсності в античному полісі.
4. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?
5. В чому виявляється революція в природознавстві кінця XIX – початку XX століть?
6. Охарактеризуйте становлення некласичної науки.
7. Які характеристики модерністської картини світу та альтернативної їй картини світу виділяє Д. Холтон? Охарактеризуйте і порівняйте їх. Чи можете навести приклади із сфери розвитку науки вашої професійної діяльності?
8. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?
9. Що таке наукова революція та становлення постнекласичної науки?

Література: 6, 7, 8, 10, 14, 24, 26.

Першоджерела: 9, 13, 23.

ТЕМА 3. Структура і динаміка наукового пізнання

Основні поняття і категорії: пізнання, гносеологія, епістемологія, види пізнання, знання, суб'єкт, об'єкт, наукове пізнання, наука, чуттєве пізнання, раціональне пізнання, скептицизм, релятивізм, догматизм, істина, заблудження, практика.

План

1. Пізнання як філософська проблема. Види пізнання.
2. Риси та особливості наукового пізнання.
3. Проблема істини. Різні концепції істини у філософії та науці.
4. Роль практики у пізнанні та відмінні підходи до її осмислення.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.
2. Розкрийте особливості наукового знання і пізнання.
3. Назвіть і схарактеризуйте основні ознаки та критерії науки.
4. Охарактеризуйте специфіку емпіричного та теоретичного пізнання.
5. Охарактеризуйте форми емпіричного та теоретичного пізнання.
6. Які існують основні концепції істини?
7. Розкрийте сутність однобічних підходів до істини. Наведіть приклади зі сфери вашої професійної діяльності.
8. Охарактеризуйте роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.

Творчі завдання

1. Чи існують негативні аспекти пізнання? Які філософські думки з цього приводу ви можете навести?
2. Як співвідносяться між собою істина, правда і мудрість? Які філософські підходи можна назвати?
3. Яке значення для пізнання і людського життя мають догматизм, релятивізм, утилітаризм?
4. Які базові принципи і складові науки наводить С. Кримський? Що є, на його думку, ідеалом науки?
5. Як ви розумієте вислів: «Сутність істини - це мудрість життя, це вміння жити «по істині»? Чи є він актуальним для сьогодення?

6. Чи вважаєте ви, що наука може дати відповіді на всі питання, що цікавлять людину і людство?
7. Яку роль відіграє світогляд у науковому пізнанні? Чи можете навести приклади з історії науки?
8. Що таке емоційний інтелект? Яка роль емоційного інтелекту у пізнанні і житті людини?
9. Які нові проблеми виникають у пізнанні і розумінні світу в зв'язку з використанням ШІ?

Література: 4, 7, 8, 14, 15, 22, 31.

Першоджерела: 3, 9, 12, 13, 20, 22.

ТЕМА 4. Методологія наукового дослідження

Основні поняття і категорії: метод, методика, методологія, методологічна свідомість, стиль мислення, парадигма, загальнонаукові методи, методи емпіричного дослідження, методи теоретичного пізнання, діалектика і синергетика як методологія, методологічна культура.

План

1. Метод, методика, методологія.
2. Класифікація методів у науковому пізнанні.
3. Некласичні трансформації методологічних принципів.

Контрольні та творчі питання

1. Що таке метод, методологія, методика?
2. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
3. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
4. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.
5. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.
6. Як співвідносяться поняття «стиль мислення», «парадигма», «науково-дослідницька програма», «дослідницькі традиції»?
7. Порівняйте особливості діалектики і синергетики як методології.
8. Охарактеризуйте трансформацію методологічних принципів неklasичної науки. Які особливості їх прояву у екологічній науці?

9. Як використовується метод синергетики у вашій науковій галузі? Наведіть приклади.
10. Звернувшись до праці П. Феєрабенда (24) витлумачте розуміння ним співвідношення філософії, науки і міфології. Чи згодні ви з думкою автора?
11. В чому виявляється особливість співвідношення раціонального та ірраціонального у сучасній науці?

Література: 4, 6, 7, 11, 12, 16, 26, 29.

Першоджерела: 9, 13, 16, 21, 22, 24

ТЕМА 5. Етика як філософська та наукова дисципліна.

Основні поняття і категорії: етика, мораль, моральність, моральні норми, моральні принципи, моральні мотиви, добро, зло, моральна свідомість, моральна самосвідомість, прикладна етика, етос науки, етика науки.

План

1. Мораль і етика: філософські основи.
2. Принципи етики та моральна практика.
3. Етика науки як розділ прикладної етики.

Контрольні та творчі питання

1. Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?
2. Охарактеризуйте основні принципи етики.
3. Як співвідносяться між собою «звичай», «традиція» і «мораль»?
4. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?
5. Як співвідноситься моральна свідомість і моральна самосвідомість?
6. Як ви розумієте сутність морального вчинку?
7. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»?
8. Розкрийте зміст і актуальність для сьогодення поняття «відповідальність».
9. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?
10. Яким чином цінності впливають на розвиток науки?

11. Розкрийте сутність та риси поняття «етос науки».
12. В чому полягає предмет та завдання етики науки?

Література: 1, 2, 5, 9, 23, 27, 33.

Першоджерела: 6, 8, 11, 26.

ТЕМА 6. Професійна етика та її основні принципи.

Основні поняття і категорії: професійна етика, професійні цінності, етичні принципи, етичні кодекси, професійна компетентність, соціальна відповідальність, етична відповідальність.

План

1. Професійна етика та її історичний розвиток.
2. Основні принципи професійної етики.
3. Етичні кодекси як основа професійної етики.
4. Особливості та роль професійної етики у різних сферах діяльності.

Контрольні та творчі питання

1. Розкрийте співвідношення між етикою та професійною етикою.
2. Виділіть основні етапи історичного розвитку професійної етики.
3. Охарактеризуйте основні принципи професійної етики.
4. Які особливості професійної етики у сфері вашої професійної діяльності?
5. Чому професійна етика є важливою у сучасному суспільстві?
6. Що таке етичні кодекси? Навіщо потрібні професійні етичні кодекси?
7. Охарактеризуйте особливість етичного кодексу. Чи залежить властивість етичних вимог і принципів від професійної спеціалізації?
8. Яка роль етичних кодексів у формуванні професійної культури економістів?
9. Що таке етичні дилеми? Які етичні дилеми можна виділити у сфері вашої професійної діяльності?

10. Що таке професійна репутація? Чи допомагають етичні кодекси підтримувати професійну репутацію?
11. Сформулюйте практичні кейси (актуальні економічні, екологічні та моральні дилеми) для обговорення.

Література: 1, 2, 3, 6, 23, 34.

Першоджерела: 2, 8, 11, 13, 23, 26.

ТЕМА 7. Прикладні проблеми етики науки

Основні поняття і категорії: сцієнтизм, антисцієнтизм, технократизм, гуманізм, етос науки, принципи етики наукового співтовариства, етика вченого, кодекси наукової етики, відповідальність вченого.

План

1. Наука в ціннісному вимірі.
2. Етичні проблеми науки у контексті актуальних проблем сучасності.
3. Моральні ідеали наукового середовища та етика вченого.

Контрольні питання

1. Що таке сцієнтизм, антисцієнтизм, технократизм?
2. В чому особливість ціннісного виміру науки?
3. Розкрийте етичні проблеми сучасної науки.
4. Сформулюйте принципи етики наукового співтовариства.
5. Як співвідноситься свобода наукового пошуку і етика відповідальності вченого?
6. Що таке етика академічної доброчесності? Які основні вимоги ви можете сформулювати?

Проблемні питання

1. Чи здатна наука саморегулюватися на етичному рівні і що для цього потрібно?
2. Що насамперед визначає науковий прогрес: об'єктивна логіка наукового розвитку чи зростання соціальної відповідальності науковців?
3. Хто несе відповідальність за негативний використання результатів наукових досліджень: науковий колектив, який

розробив те чи інше нововведення, або той (фірма, політичне керівництво), хто це нововведення застосував?

4. Якщо в процесі наукового дослідження поступово стає зрозумілим, що наслідки його практичного використання напевно виявляться деструктивними, чи необхідно припинити це наукове дослідження?

5. Яку роль утилітарність відіграє у розвитку науки?

6. Чи сумісні норми наукового етосу з тоталітаризмом? Розкрийте думку Р. Мертона і сформулюйте власне бачення.

7. Які особливості етичних норм в науковій і публікаційній діяльності? Обґрунтуйте свою позицію.

8. Як ви розумієте вислів: «Дотримуватися етичних стандартів у науці»?

Література: 1, 5, 9, 16, 19, 20, 23, 27, 30, 33.

Першоджерела: 1, 3, 6, 8, 11, 13, 26.

Тема 8. Професійна етика у контексті актуальних проблем сучасності.

Основні поняття і категорії: техногенна цивілізація, глобальні проблеми, інформаційне суспільство, глобалізація, концепція стійкого розвитку, синергетична методологія, ноосферна концепція стійкого розвитку, сучасна наукова картина світу.

План

1. Процеси глобалізації та сучасна наукова картина світу.
2. Ноосферна концепція стійкого розвитку і сучасна наука.
3. Етичні проблеми окремих наукових дисциплін та трансформації етики вченого.

Контрольні та творчі питання

1. Які основні риси сучасної постіндустріальної цивілізації? Які виклики це ставить перед сучасною наукою?
2. Охарактеризуйте сучасну «постнекласичну» науку. Яке місце займає в ній екологічне знання?
3. Розкрийте особливості філософського осмислення сучасних екологічних і техногенних проблем.

4. Розкрийте роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки.
5. В чому виявляються особливості ноосферної концепції стійкого розвитку?
6. Охарактеризуйте нові стратегії наукового пошуку в синергетичній методології.
7. В чому полягає стратегічне значення наукового знання у формуванні інформаційного суспільства?
8. Чи згодні Ви з позицією Д. Холтона («Наука і антинаука») щодо його тлумачення проблем розвитку сучасної науки, її ролі в суспільному бутті? Як це стосується вашої професійної діяльності?
9. Яку роль відіграє наука у розв'язанні сучасних глобальних проблем?
10. Як Ви розумієте людиновимірність як світоглядну настанову в науці та суспільстві ХХІ ст.? Чи це стосується вашої професійної діяльності?
11. Розкрийте особливості сучасної методології науки у сфері економічних знань.
12. Сформулюйте етичні виклики цифрової епохи щодо вашої професійної діяльності.

Література: 1, 3, 9, 13, 19, 20, 21, 30, 31, 34.

Першоджерела: 2, 4, 5, 8, 11, 17, 18, 21, 26.

3.Рекомендована література

Основна

1. Голубович І. В., Шевцов С. П. Філософія науки та етика науковця: Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів третього освітньо-наукового рівня (доктора філософії). Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. 53 с.
2. Етика та естетика : навчальний посібник / За ред. В. Л. Петрушенко. Львів : Видавництво “Новий світ – 2000”, 2020. 304 с.

3. Освіта заради справедливості. Серія університетських модулів. Добročесність та етика Модуль 14. Професійна етика. URL: <http://surl.li/oxxbk>
4. Рубанець О. М. Філософські проблеми наукового пізнання: навчальний посібник. Київ : Університетська книга, 2023. 229 с.
5. Сидоренко Л. І. Етика науки. [Електронний ресурс] Інтернет-сторінка кафедри філософії та методології науки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
6. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження : навч.- метод. посіб. для підготовки докторів філософії «Doctor of Philosophy» (PhD) / І. Г. Утюж та ін. Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. 76 с. <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream>.
7. Філософія науки : підручник / О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, О. А. Коваленко, Т. В. Розова та ін.; за ред. О. П. Сидоренка Одеса, 2020. 230 с.
8. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. 255 с.
9. Ethics: theory and contemporary issues / Barbara MacKinnon, Andrew Fiala. Boston, MA : Cengage Learning, 2018.
10. Rosenberg A., McIntyre L. The Philosophy of Science: A Contemporary Introduction. The 4th ed. London: Routledge, 2019. 294 p.

Допоміжна

11. Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня філософія науки : підручник для студ. філос. ф-тів і аспірантів. Київ : Логос, 2009. 244 с. Р. 4.
12. Добронравова І. С. Концепції наукової раціональності в сучасній філософії науки [Електронний ресурс]. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/pidr1.html>
13. Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини— шанування природи. Київ : Лібра, 2010. 416 с.

14. Категорії. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 272–273.
15. Епістемологія. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 201–202.
16. Етичний кодекс ученого України / НАН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09/conv?lang=ru#Text> (дата звернення: 18.06.2020).
17. Лаута О. Д. Співвідношення науки та філософії в контексті філософії науки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки*. 2013. № 1057, вип. 49 (1). С. 36–39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49(1)_9)
18. Наконечна О. П. Філософія і наука: взаємозв'язок і взаємодія. *Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Антропологічні виміри філософських досліджень»*. Дніпро, 2017 С. 14–16.
19. Науковець А., Находкін М. Проблеми сучасності і мораль науковця. *Вісник Національної академії наук України*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2006-05/a1-5.pdf>
20. Олейников Ю. В., Шаталов А. Т. До проблеми становлення біофілософії/ URL: <http://www.scriu.com/3/64381685195.php>
21. Онопрієнко В. Етос науки в епоху змін. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. № 6. С. 58–62.
22. Петрушенко В. Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії. Львів : Львівська політехніка, 2019.
23. Прикладна етика : навч. посіб. / за наук. ред. В. І. Панченко. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 392 с.
24. Рассел Б. Історія західної філософії. К. : Основи, 1995.
25. Савостьянова М. В. Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. *Практична філософія*. 2011. №1.
26. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012.
27. Середюк Н. Г. Прикладна етика: інституалізація моралі. Київ, 2014. 160 с.

28. Сіверс В. Філософія науки. К. : НАККІМ. 2017.
29. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Їльїн. Київ, 2005.
30. Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез : монографія / М. Є. Максютя, О.М. Соколова. Херсон : Видавництво «ОЛДІ-ПЛЮС», 2020. 310 с.
31. Ціннісні виміри «ноосферної парадигми» / Л. С. Хашиєва. *Новий Колегіум*. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2017_2_8.
32. Dicken P. Getting Science Wrong: Why the Philosophy of Science Matters. London: Bloomsbury, 2019. 202 p.
33. Huemer M. Ethical Intuitionism, New York : Palgrave Macmillan, 2005. 334 p.
34. Resnik D. B. What Is Ethics in Research & Why Is It Important? URL:<https://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis/index.cfm#:~:text=When%20conducting%20research%20on%20human,and%20burdens%20of%20research%20fairly> (accessed 18.06.2020).
35. Rosenberg A., McIntyre L. The Philosophy of Science: A Contemporary Introduction. The 4th ed. London : Routledge, 2019. 294 p. (Routledge Contemporary Introductions to Philosophy).

Першоджерела

1. Апелъ К.-О. Обґрунтування етики відповідальності як етики збереження буття реальної комунікативної спільноти й поступової реалізації в ній ідеальної комунікативної спільноти / Ситниченко Л. *Першоджерела комунікативної філософії*. Київ : Либідь, 1996. С. 46–60.
2. Бернардо ді Д. Біоетика: філософське обґрунтування. *Вісник НАН України*. Київ, 2001. № 11. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Вебер М. Про внутрішнє покликання до науки. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Київ, 1998. С. 311–337.

4. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу. *Філософія: хрестоматія* : навч.посіб. Київ : Знання, 2009. С. 217–225.
5. Вернадський В. І. Про науковий світогляд. Київ : НАН України; Центр гуманітарної освіти, 1996. 56 с.
6. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? / А. М. Єрмоленко *Комунікативна практична філософія* : підручник. К. : Лібра, 1999. С. 325–345.
7. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / пер. з нім. В. Купліна. Київ : Дух Літера, 2011. 280 с.
8. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі / пер. з нім., примітки та післямова А. Єрмоленка. Київ : Лібра, 2003. 247 с.
9. Декарт Р. Метафізичні розмисли. Міркування стосовно наук. Головні правила методу. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. Київ, 2009. С. 59–73.
10. Дільтей В. Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах. *Філософія: хрестоматія* : навч.посіб. Київ : Знання, 2009. С. 150–162.
11. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. Київ : Лібра, 2001. С. 20–45.
12. Копнін П. Гносеологічні та логічні основи науки. *Філософія: хрестоматія* : навч.посіб. Київ : Знання, 2009. С. 334–343.
13. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. Київ : Парапан, 2003. Р. 13, 14.
14. Кун Т. Структура наукових революцій *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. Київ, 2009. С. 354–364.
15. Кун Т. Структура наукових революцій. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.
16. Лакатос І. Фальсифікація і методологія науково-дослідницьких програм. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.

17. Маєр-Абіх К. М. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільносвіту / пер. з нім. А. Єрмоленка. Київ : Лібра, 2004. 196 с.
18. Медоуз Д. Межі зростання. *Філософія: хрестоматія*: навч. посіб. Київ : Знання, 2009. С.239–249.
19. Мертон Р. Наука і соціальний порядок. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.
20. Поппер К. Логіка соціальних наук. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.
21. Пригожин І. Порядок із хаосу: новий діалог «людини з природою». *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. Київ, 2009. С. 344–354.
22. Тейлор Ч. Подолання епістемології. Після філософії : кінець чи трансформація? / пер. з англ. О. М. Соболь; упоряд. К. Банес та ін. Київ, 2000. С. 406–431.
23. Холтон Д. «Наука і антинаука» (1993). Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.
24. Феєрабенд П. Аналітичний показник. *Філософія: хрестоматія*: навч. посіб. Київ, 2009. С. 365–376.
25. Феєрабенд П. Наука у вільному суспільстві. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=6771>.
26. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. Київ: Знання, 2009. С.609–621.

4. Підсумкові запитання до дисципліни

1. Розкрийте специфічні риси філософського мислення.
2. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
3. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
4. Охарактеризуйте особливості науки.
5. Яке місце займає наука в системі культури?
6. Охарактеризуйте співвідношення філософії і науки.
7. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства
8. Що таке етос науки і в чому він проявляється?

9. Що є предметом етики? Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?
10. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?
11. Що таке моральна свідомість та моральна самосвідомість?
12. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»? Чи актуально це для сьогодення?
13. Які основні риси характеризують моральний вчинок?
14. Що таке «відповідальність» у сфера вашої професійної діяльності, яке значення вона має у сучасному світі?
15. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?
16. Що є предметом етики науки?
17. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.
18. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?
19. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?
20. В чому виявляється революція в природознавстві кінця XIX - початку XX століть?
21. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?
22. Розкрийте зміст проблематики гносеології та епістемології.
23. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.
24. Охарактеризуйте особливості наукового знання і пізнання.
25. Розкрийте основні ознаки та критерії науки.
26. Охарактеризуйте форми емпіричного та теоретичного пізнання. Наведіть конкретні приклади.
27. Розкрийте і порівняйте основні концепції істини.
28. Охарактеризуйте і проілюструйте (на прикладі сфери власної професійної сфери) роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.
29. Що таке наукова традиція? Чи існує наукова традиція у екологічній науці?
30. Що таке парадигма? В чому виявляється особливість сучасної наукової парадигми?
31. Охарактеризуйте типи наукової раціональності. Яке їх значення для розвитку наукового пізнання?
32. Що таке наукова революція і яка її роль у зміні основ науки?

33. В чому полягає структура наукових революцій (за Т. Куном)?
34. Розкрийте основні особливості сучасної науки (наведіть приклади).
35. Що таке метод, методологія, методика?
36. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
37. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
38. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.
39. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.
40. Охарактеризуйте особливості діалектики і синергетики як методології.
41. Розкрийте особливості професійної етики.
42. Виділіть основні етапи історичного розвитку професійної етики.
43. Охарактеризуйте основні принципи професійної етики.
44. Які особливості професійної етики у сфері економіки?
45. Чому професійна етика є важливою у сучасному суспільстві?
46. Яка роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки?
47. В чому виявляється людянимірність сучасної науки?
48. Сформулюйте етичні проблеми сучасної науки.
49. В чому виявляється важливість екологічного імперативу сучасності?
50. Які основні риси етичного кодексу ученого?

5.Методи оцінювання знань

Для визначення рівня знань, засвоєння здобувачами навчального матеріалу оцінюються такі види навчальної діяльності:

- знання змісту філософських категорій;
- доповідь на семінарському занятті;
- опрацювання першоджерел: конспект, використання у відповіді;
- самостійна робота: написання есе, відповіді на проблемні питання, презентації;
- участь у дискусіях, організації активних форм проведення занять;
- підсумковий залік.

Здобувачі третього освітньо-наукового рівня також можуть отримати додаткові бали, долучаючись до оновлення дисципліни шляхом подання пропозицій викладачу стосовно новітніх змін у галузях їх наукових досліджень.

6. Розподіл балів, що отримують здобувачі

Для діагностики знань використовується європейська кредитно-трансферна система зі 100-бальною шкалою оцінювання

Поточне оцінювання								Есе	Презентаційний виступ з аналізом першоджерел	Загальна сума балів
Модуль 1				Модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
7	7	7	7	7	8	8	9	15	25	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни